

Marinetti. Separately certain metaphysical ideology of Japanese Futurism is analyzed, which was absent in Europe.

Keywords: *futurism, poetry, manifesto, theoretical framework.*

УДК 398.541

Д.Букрієнко

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Київ

**ОСОБЛИВОСТІ ІМАГІНАТИВНОГО ВИРАЖЕННЯ
ІДЕЇ ГЕРОЯ У ЯПОНСЬКИХ ЧАРІВНИХ КАЗКАХ
(НА ПРИКЛАДІ КАЗОК «ГІРСЬКІ ГРУШІ»
ТА «ІССУММБОШІ»)**

В статті, на прикладі двох казок, розглядаються особливості вираження ідеї героя в японському фольклорі. Особлива увага приділяється спробі типологізації героїчних персонажів, що має на меті допомогти розумінню внутрішнього смислу казки, розкриваючи не лише її фактичне та дидактичне значення, а і приховане символічне.

Ключові слова: *чарівна казка, герой, антагоніст, дарувальник, помічник.*

Казка як своєрідний жанр народної творчості здавна посідала важливе місце у фольклорі всіх народів світу. Згадки про казку (як і її зразки) знаходимо в різноманітних писемних пам'ятках, що дійшли до нашого часу крізь віки і тисячоліття.

Казки розділяють на народні та літературні, в залежності від можливості визначити автора. Також їх поділяються за типами або ж морфологічною будовою. Серед багатьох жанрів усної прози (казки, перекази, розповіді, биліни, легенди) казка посідає особливе місце. Здавна вважалася вона не лише найпоширенішим, а й надзвичайно улюбленим жанром дітей різного віку. У казках діти вперше знайомляться з різними захоплюючими сюжетами, багатим поетичним мовою, активно діючими героями, котрі вирішують важкі завдання й перемагають ворожі народи сили.

Важливим елементом в усіх казках є герої, які відіграють в них функції, що впливають на розвиток сюжету казки. Власне питанням диференціації героїв займалися як українські, такі іноземні науковці: Джозеф Кемпбел, В.Я.Пропп, Е.Мелетинський, Т. Бовсунівська тощо. Героїв в казках поділяють на головних і другорядних, позитивних та негативних (антагоніст), а також розділяють їх за діями, які вони виконують в казках (помічник, дарувальник тощо).

У даній статті нами була зроблена спроба диференціації героїв чарівних казок в цілому, крім того, ми намагалися підібрати найбільш зручну систему диференціації казкових героїв, відповідно до особливостей власне японських казок.

В чарівних казках зазначається: той вийде переможцем з боротьби із ворогом, хто любить свій народ, шанує батьків, поважає старших, хто добрий, справедливий та

чесний. Тільки таким героям слугують чарівні помічники, лише вони стають тими, хто отримує чарівний предмет. В казці «Гірські груші» [5, с. 17-21] головний герой отримує червону чашку, завдяки його доброті та поведінці, яка стає йому в допомозі у боротьбі зі злим хранителем озера - нуші.

Герої чарівних казок літають на килимах-літаках, бігають по землі в чоботах скороходах, використовують плащ або шляпу невидимку та їдять зі скатертини-самобранки. Герої чарівних казок завжди мають чітку моральну орієнтацію. Тут немає напівтонів: добрий – злий, хороший – поганий. При цьому позитивний герой чарівної казки завжди знаходиться у більш вигідній, цікавій позиції, тому частіше діти співвідносять себе саме з ним.

Звичай найпоширенішим та найпростішим типом диференціація героїв є на «добрих» та «злих», або «позитивних» та «негативних». Варто розглянути ці типи за їх більш детальними характеристиками. Героями казок виступають позитивні, або головні герої, протагоністи, або антагоністи, які, як правило виконують певну дидактичну функцію, визначену сюжетом самої казки. Головний герой робить корисні для людей вчинки, він змагається заради справедливості та завжди отримує перемогу. Та на його тяжкому шляху завжди трапляються інші персонажі, які допомагають вирішити початкову нестачу або проблему героя. Ці герої є другорядними і їх можна віднести до групи «чарівних помічників». Так, наприклад, в японській народній казці «Гірські груші»[5, с. 17-21] головний герой зустрічає стару жінку, яка допомагає йому порадою, як пройти подальші труднощі. Поряд з помічниками можна виділити ще й героїв-дарувальників. За їх допомогою до рук головного героя потрапляє чарівний засіб, або ще якась річ, яка може допомогти йому у його подальшій подорожі. Як помічники, так і дарувальники є дуже схожими персонажами в казках. Проте, на нашу думку, дарувальник, на відміну від помічника, може лише зустрітись на шляху головного героя та передати йому чарівну річ. Після цього їх шляхи цілком можуть розходитися. У той час, як помічник після зустрічі з героєм може супроводжувати його і надалі. Наприклад, в японській казці «Іссумбоші» [5, с. 34-38] головний герой зустрічає царівну, яка супроводжує його на шляху подолання його нестачі, а саме бажання вирости.

Поряд з головним героєм, який є праобразом світла та миру, стоїть негативний герой, який ніби то вийшов з темряви, та хоче взяти перемогу над світлом. Він злий та підступний. Саме так виражається ставлення народу до темряви. З іншого боку, антагоніст підкреслює героїчні вчинки позитивного героя. Антагоніст у казці може виступати, як випадковою людиною, яка наносить шкоду позитивному герою, так і чарівним створінням. Найчастіше в казках антагоністами виступають злі чарівниці, дракони, чорти або ж просто невідомі жителі фауни. Наприклад, в українських та російських казках ми часто зустрічаємо Бабу-Ягу або Кощея, які є не просто злими людьми, а чарівниками, або це можуть бути дракони, яких в реальному житті не існує. В японській казці «Гірські груші» [5, с. 17-21] ми зустрічаємо в образі антагоніста чарівне створіння річки – нуші. Це створіння схоже на українського водяника, і так само є вигаданою істотою.

Отже, героїв чарівних казок можна поділити на позитивних, антагоністів та допоміжних: дарувальники та помічники. Ця класифікація є найбільш поширеною серед дослідників казок. В.Я. Пропп у своїй роботі «Морфологія чарівної казки» [3, с. 31] розділяв героїв саме таким чином.

Окрім головних героїв можна виділити ще й другорядних. Окрім традиційної диференціації, яку ми розглянули вище: герой, помічник, дарувальник, антагоніст, можна поділити другорядних героїв за їх статтю та приналежністю до позитивного або негативного начала. 1) другорядний позитивний герой чоловічої статі, 2) другорядний негативний герой чоловічої статі, 3) другорядний позитивний герой жіночої статі, 4) другорядний негативний герой жіночої статі. До позитивних героїв ми відносимо ще й нейтральних. Поділ на позитивних та негативних персонажів відбувається згідно з його відношенням до головного героя казки, який виступає уособлення добра. Також можливий перехід героїв з позитивних в негативні. Якщо герой на початку казки був позитивним, та не здійснював ніяких поганих вчинків по відношенню, наприклад до своїх братів, а в середині казки він вирішує вбити їх та забрати собі їхнє багатство, то тут він перетворюється на негативного героя. Але буває, що позитивний герой випадково або з наміром творить зло, допомагаючи тим самим, добру. Наприклад вбиває злого брата, який хотів вбити інших. В такій ситуації то він не перестає бути позитивним.

Існують різні думки, щодо диференціації героїв казок. Але слід уважніше звернути окрему увагу на групи героїв, які виділяє В.Я.Пропп у своїй роботі «Морфологічна будова казок». Опираючись на структуру казки та функції головних героїв, дослідник розподіляє їх між сімома персонажами: антагоністом (шкідником), дарувальником, помічником, царівною та її батьком, відправником, фальшивим героєм [3, с. 43].

Вище ми вже розглядали героя-антагоніста, дарувальника та помічника. За схемою В.Я.Проппа тут ще присутні царівна та її батько, які на нашу думку не потребують виділення, як окремої групи героїв, через те, що вони не завжди присутні в казках (принаймні, в японських). Далі іде відправник, який теж не з'являється в усіх казках, адже часто герой відправляється у подорож за власним бажанням без чийсь допомоги або наказу. Та останній герой, якого виділяє В.Я.Пропп – це фальшивий герой. Цього героя, ми можемо віднести до антагоніста, адже він завдає шкоди при подорожах головного – позитивного – героя. Отже, ми вважаємо, що не слід виділяти більше груп героїв, ніж ми зазначали раніше.

Звичайно, для розуміння та розгляду казок особливу увагу варто приділяти головному герою казки, опираючись при цьому на всіх інших допоміжних героїв, які лише надають барв подіям та перемогам головного. Головний герой казок найчастіше проходить досить стандартний шлях: відторгнення – ініціація – повернення. Тобто герой виходить з буденного світу в край надприродного дива; там він стикається з легендарними силами та отримує перемогу; герой повертається з подорожі, наділений силами або обдарувати благами своїх одноплемінців. Прикладом є японська казка «Гірські груші» [5, с.17-21]. Герой іде з дому, аби здобути чарівні груші для хворої матері. На його шляху він зустрічається з безліччю труднощів, врешті він перемагає чарівне створіння нуші, який є антагоністом в казці, заради того аби дістати груші. Врешті герой повертається додому з чарівними ліками для хворої матері та вилковує її. Тобто, ми бачимо, що герой проходить цілу формулу, яка є типовою як для міфів, так і казок (відторгнення – ініціація – повернення). Джозеф Кемпбел зазначає, що цю формулу можна назвати осередковою одиницею мономіфу [2, с. 36].

Отже, ми розглянули типи героїв, які зустрічаються у казках. Можемо стверджувати, що існує багато видів диференціації героїв. Вони поділяються на головних та

другорядних, за статтю, за функцією, яку вони виконують у казці. Ми виявили найбільш зручну, на нашу думку, систему за головними та допоміжними персонажами. До головних ми віднесли головного-позитивного героя та антагоніста, до допоміжних: дарувальника та помічника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Зуева Т.В.* Волшебная сказка. – К., 1993, – 246 с.
2. *Кембел, Джозеф.* Герой із тисячою облич/ Пер. з англ. Олександра Мокровольського. – К.:Видавничий дім «АЛЬТЕРНАТИВИ», 1999. – 391 с.
3. *Пропп В. Я.* Морфология волшебной сказки. Исторические корни волшебной сказки (Собрание трудов). – М., Лабиринт, 1998, с. 512.
4. *Франц фон Мария-Луиза.* Психология сказки. Толкование волшебных сказок. Психологический смысл мотива искупления в волшебной сказке / Семира (пер. с англ. и послесловие)– СПб.: Тимошка, 1997. – 352 с.
5. Японские народные сказки. – М., Наука, 1991, с. 394.; 6. *Purkiss Diane.* Troublesome Things: A History of Fairies and Fairy Stories. Penguin Books. – London, 2001. – 356 p.

Д.Букриенко,

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ОСОБЕННОСТИ ИМАГИНАТИВНОГО ВЫРАЖЕНИЯ ИДЕИ ГЕРОЯ В ЯПОНСКИХ ВОЛШЕБНЫХ СКАЗКАХ (НА ПРИМЕРЕ СКАЗОК «ГОРНЫЕ ГРУШИ» И «ИССУМБОСИ»)

В статье, на примере двух сказок, рассматриваются особенности выражения идеи героя в японском фольклоре. Особенное внимание уделяется попытке типологизации героических персонажей, которая должна помочь пониманию внутреннего смысла сказки, раскрывая не только ее фактическое и дидактическое значение, а и скрытое символическое.

Ключевые слова: волшебная сказка, герой, антагонист, даритель, помощник.

D.Bukriienko,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

SPECIAL FEATURES OF THE IMAGINATIVE EXPRESSION OF THE IDEA OF HERO IN THE JAPANESE FAIRY-TALES (ILLUSTRATED BY TALES “MOUNTAIN PEARS” AND “ISSUMBOSHI”)

This article deals with the special features of realization of the idea of hero in Japanese folklore, taking two fairy-tales as an example. Special attention is paid to the attempt of typology of the heroic personages, which must help to understand the inner sense of a fairy-tale, realizing its closed symbolic meaning, not only actual and didactic ones.

Key words: a fairy-tale, a hero, an antagonist, a giver, an assistant.